

אשכולות

הסילון השבועי של תלמידי ישיבת "כרם ביבנה"

מידת הדין ומידת האמת

ראובן דויטש (ד')

פרשת "ויזוי"

יג' בטבת ה'תשס"ז

גיליון מס' 45 (שנה שניה)

זמני השבת

ער"ש : 16:18
מוצ"ש : 17:21

זמני השבוע

(משבת ויחי יום ו')
(ע"פ אופק תל-אביב)

5.04-5.01	עלות השחר
5.46-5.44	זמן ציצית ותפילין
6.40-6.37	הנץ החמה(מישור)
8.23-8.20	סו"ז ק"ש מג"א
9.11-9.08	סו"ז ק"ש גר"א
10.01-9.58	סו"ז תפלה
11.42-11.39	חצות היום
12.08-12.05	מנחה גדולה
16.45-16.42	שקיעת החמה

הדף היומי: כתובות קיב-נדרים ז'

דיני השבוע ומנהגיו

ההפטר: "ויקרבו ימי דוד למות" (מלכים א' ב')

העולה שביעי - אחרון אינו אומר "חזק" בהשלמת הספר, כדי שלא יפסיק קודם הברכה.

זעילוי נשמת

סבתי מרת מטלה טרמונטווי ע"ה
בת ר' אריה ז"ל
נלב"ע בט"ו בטבת ה'תשס"ז
ת.נ.צ.ב.ה

הנוצח ע"י דניאל ברקוביץ (ב')
ומשפחתו שיחי

אמר בפרשה: "כה תאמרו ליוסף אנה שא נא פשע אחיך וחסאתם כי רעה גמלוך ועתה שא נא לפשע עבדי אלוך אביך ויבך יוסף בדברם אליו" (ויחי, נ' י"ז).

לא מצינו שיעקב ציווה את האחים שייגדו ליוסף שימחל להם על מכירתו, ומכאן אומרת הגמ' ביבמות (סה:): "וא"ר אילעא משום רבי אלעזר בר' שמעון מותר לו לאדם לשנות בדבר השלום שנאמר "אביך ציווה וגו' כה תאמרו ליוסף אנה שא נא וגו'". ע"כ. א"כ מצינו שמותר לשנות מפני השלום לכן האחים שינו ואמרו ליוסף שאביהם ציווה שלא יתנכל אליהם לאחר מותו. במסכת כתובות (דף טז:): מצינו מחלוקת ב"ה וב"ש: "תנו רבנן כיצד מרקדין לפני הכלה ב"ש ואומרים כלה כמות שהיא וב"ה אומרים כלה נאה וחסודה אמרו להן ב"ש לב"ה הרי שהיתה חוגרת או סומא אומרים לה כלה נאה וחסודה והתורה אמרה מדבר שקר תרחק אמרו להם ב"ה לב"ש לדבריכם מי שלקח מקח רע מן השוק ישבחנו בעיניו או יגנו בעיניו היו אומר ישבחנו בעיניו".

א"כ מוצאים אנו שלבית הלל מותר לשנות מפני השלום, שאומרים כלה נאה וחסודה על כל כלה אף לחיגרת וסומא ולב"ש אין אומרים אלא האמת.

הגמ' בסנהדרין (פרק חלק דף צז.) מספרת על רב טבות שלא היה משנה בדיבורו אפילו שהיו נותנים לו כל דברי ערך וכל כלים חשובים לא היה משקר. ואותו רב טבות הגיע למקום ושמו קושטא שאף אחד לא שינה שם בדיבורו ואף אחד לא נפטר שם קודם זמנו, ונשא שם אשה מבנות המקום ההוא, והיו לו שני בנים ממנה. יום אחד אשתו חפפה את ראשה ובהא שכנה ושאלה היכן האשה וחשב רב טבות שאין זו דרך ארץ להגיד שהיא חופפת את ראשה ולכן אמר שאינה נמצאת בבית, ומתו שני בניו בטרם עת. באו אנשי המקום ושאלו אותו איך קרה שמתו בניו טרם עת, אמר להם שזה משום ששיקר ואמר שאשתו לא בבית בזמן שחפפה את ראשה. אמרו לו אנשי העיר שיעזוב את עירם כי שינה בדיבורו. ומסביר המהר"ל (נתיבות שלום, נתיב האמת) וז"ל: "וחיפא רישא דקאמר שהגיע אל דבר שראוי בו בצניעות, ובודאי שמותר לשנות בשבילו, ומ"מ הרי זה גורם שמתו שני בניו, כי דבר שניתן לו בשביל שכל דבריו היו באמת ולכך היה לו הכל כסדר ולא היה יוצא בדבר אחד מן הסדר הראוי, וכאשר היה משנה ומחליף האמת אז נשל ממנו מה שבא לו בשביל שהיו כל דבריו נמשך אחר האמת ומתו בניו. ואמרו ליה צא מאתרוך כלומר כי עתה לא יהיה מקומו האמת שכל עניינו היה כסדר האמת והיה מקומו קושטא מלשון אמת".

וכוותו דבריו שבמקום קושטא קיבלו על עצמם שהכל יהיה כסדר האמת ולא לשנות אפילו משום דרכי שלום ולכן נענש על ששינה את סדר המקום וקבלת המקום שכל דבריהם אמת. ולכן מתו שני בניו שנולדו לו ובאו לו בשביל האמת, ובעצם אותו מקום נהגו בשיטת ב"ש. וננסה להבין מדוע זכו אותם אנשי העיר לזכות הזאת שלא מת אדם מהם קודם זמנו, וע"פ זה נבין מדוע מתו בניו קודם זמנם. בספר ערב-נחל כתב בדרך כלל ב"ש הם המחמירים וב"ה המקלים, משום שמידת ב"ש היא בגבורות ומידת ב"ה ברחמים. וכמו שנאמר בשבת (ל:): "לעולם יהיה ענותן כהלל ולא קפדן כשמאי". ואמנם מדרגת ב"ש גבוהה יותר. וזהו כמו שהקב"ה חשב לברוא העולם במידת הדין ואחרי שראה שלא מתקיים במידת הדין צירף את מידת הרחמים, אבל ביסודו של העולם היה צריך להיות במידת הדין.

על כן, בעולם הזה שהוא עדיין לא מתוקן הלכה כב"ה, כי הנהגת העולם עכשיו היא ע"י מידת הרחמים. מה שאין כן לעתיד לבוא כשיתוקן העולם ויחזור למצבו בתחילת הבריאה במידת הדין כמו שחישב הקב"ה בתחילה, אז תהיה הלכה כב"ש. על פי דבריו מסביר אבי מורי (מופיע בספר "מפירות הכרם") שמשום שהעולם הזה מנוהג במידת הרחמים, לכן מתנהג הקב"ה עם בני האדם בדרך הטבע, ולכן אינם זוכים לנס שלא ימותו קודם הזמן. מה שאין כן במקום שנקרא קושטא (=אמת), שהם נוהגים כמו שיהיה לעתיד לבוא במידת הדין, ניתן להם שכרם על זה, שאין אצלם מיתה קודם זמנה. במקום הזה ההלכה היא כב"ש, שפוסקים שאסור לשנות אפילו מפני דרכי שלום. לכן הקפידה שם מידת הדין, ומתו שני בניו מפני ששינה בדיבורו. (ומה יעשו ב"ש עם הלימוד שאחי יוסף שינו מפני השלום, ניתן לומר ששם שינו כי חששו לנפשם ועיין בדרשה ב"מפירות הכרם" - שינו מפני דרכי שלום).

אנו יודעים שיוסף מסמל את מידת האמת כמו שמצינו במעשה אשת פוטיפר שאינו רוצה לחטוא כי יודע שהאמת שאסור לו, וכן בפגישתו את פרעה כשמודיע לו שכל הפיתרון שיאמר זהו ע"פ ה'. ויש לתמוה, עכשיו שאתה אולי יוצא מן הכלל, אז תפתור את החלום, למה אתה מזכיר לפני פרעה "בלעדי אלוקים יענה את שלום פרעה". מכאן רואים את האמת שיש ביוסף שהולך כל הזמן עם מידת האמת, וכשיודע שהפיתרון הוא מאת הקב"ה הוא מודיע זאת לפרעה ולא מסתיר. וכן בפרשת השבוע שלנו, כשיעקב מברך את אפרים ומנשה ומשכל את ידיו, יוסף מיד מעיר לאביו: "וירא יוסף כי ישית אביו יד ימינו על ראש אפרים וירע בעיניו" כלומר, כי יוסף הוא האמת ואינו יכול לראות דבר שאינו אמת. ומצד שני אצל האחים מצינו מספר מקומות ששינו בדיבורם. המקום הראשון היה בשעת מכירת יוסף שעשו הצגה עם כתונת הפסים ולקחו גדי עיזים ושמו את דמו על הכתנת. וכן בפרשת ויגש שאמר "יש לנו אב זקן וילד זקונים קטן ואחיו מת" מסביר רש"י ששיקר מפני היראה שחשש יהודה שיצווה המשנה למלך להביא לו את האח הנוסף, וכן בפרשה שלנו שינו מפני השלום.

המדרש (בראשית רבה) כתב: "ראב" ע אמר אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה. אם יוסף הצדיק שהוא בשר ודם, כשהוכיח את אחיו לא יכלו לעמוד בתוכחתו, הקב"ה לעתיד לבוא... על אחת כמה וכמה". ואולי על דרך הדרש יש לומר שהאחים שהנהגתם הייתה ע"פ מידת הרחמים ושינו מפני דרכי שלום כמו שראינו, לא יכלו לעמוד בתוכחת יוסף שהיא הנהגת האמת המוחלטת ואף לעתיד לבוא זו הנהגה שתהיה ע"פ מידת הדין - מידת האמת המוחלטת.

העורך: ש"י לאו | הקלדה: מוטי פקטר

העלון יוצא לאור ע"י ישיבת "כרם ביבנה", ד"נ אבטח 79855 נא לשמור על קדושת הגליון!

העלון מופיע גם באתרי ישיבת "כרם ביבנה" באינטרנט: עברית: www.kby.org.il אנגלית: www.kby.org

ב שבוע שעבר עסקנו במקרה שבו השואל לא ידע את הערך האמיתי של החפצים עליהם הוא שומר – הוא לא ידע שאין לבעל הרכב ערכת מפתחות כפולה, ואיבד את זו היחידה. מסקנתנו היתה שהוא פטור מההשלכות הנובעות מכך, וחיוב רק באותם חיובים שהיו לו היתה לבעלים ערכה כפולה. דימינו זאת לסוגיה בפרק הכונס, שעסקה במפקיד דינר זהב ואמר לשומר שהוא של כסף, שאם אבד הדינר חייב רק בכסף, והסקנו שבמקרים מעין אלו חובת ההודעה היא על המשאיל. השבוע נעסוק במקרה אחר – השואל ידע זאת, אך רק לאחר שכבר קיבל את החפץ, כלומר באמצע תקופת השאלה, אך לאחר שידע זאת, המשיך להשתמש ברכב, ולאחר מכן איבד את המפתחות. מה יהיה הדין אז?

א. דעת קצוה"ח – שואל שונה משומר רגיל הקצוה"ח (סי' רצא ס"ק ד) אומר: "...לפ"ז נראה, אע"ג דנדוע לשומר אח"כ שהוא זהב, הרי הוא לגבי זהב כאיניש דעלמא ואינו שומר.. כיוון דבשעת קבלת שמירתו לא קיבל על עצמו שמירת זהב.. אבל בשואל, נראה דחייב, כיוון דאפילו נתן לו רשות להשתמש בו והוא משתמש בו חייב, א"כ ה"ה בזה, כיוון שנשתמש בו אחרי שנתברר לו שהוא של זהב חייב באונסין".

השומרים. שכן, כיצד ניתן לחייב שומר באונסין, אם כל חיובו הוא מצד שמירה, הרי לא ניתן כלל לשומר מאונס! וכיצד יוכל שומר לשמור בהמה שלא תמות כדרך כל הארץ, והרי "מלאך המות מה לי הכא מה לי התם"! אלא, שהתחייבותו של השואל נובעת מהעובדה שהוא נוהג בחפץ כבתוך שלו "כל הנאה שלו", ועל כן השימוש נחשב כקבלת חיובי השאלה. דבר זה כמובן, לא שייך בשוכר, שמשמש תמורת תשלום וחיובי השמירה שלו נובעים מהעובדה שקיבל אותם בקניין בתחילת השכירות.

על כן בשואל כל שימוש יכול להוות קבלה חדשה, ואף שאין המשאיל יכול לקחת את החפץ בתוך הזמן. זאת כוונת הקצוה"ח בדבריו "כיוון דאפילו נתן לו רשות להשתמש בו חייב" כלומר, השימוש מחייב את חיובי השואל, ואף שהשימוש הוא ברשות, ואם השואל אינו רוצה להתחייב בחיוב החדש, עליו להפסיק להשתמש. לעומתו, הנתיות סובר, שחיובי השואל הם חיובים רגילים של שומר, אלא שהתורה הרחיבה אותם גם לאונסין, ועל כן דינו כשומר רגיל, שאם לא ידע בשעת קבלת השמירה את הערך האמיתי, הרי לא יכול החיוב לחול מאוחר יותר. (ראה גם: "טבעת החושן" במקום)

נמצינו למדים, שבמקרה זה לפי הקצוה"ח השואל יהיה חייב ולנתיות ולחזו"א יהיה השואל פטור.

כלומר, שומר רגיל פטור, כי מחייבת אותו רק שעת קבלת השמירה. אך שואל שונה משאר השומרים, והוא חייב, מכיוון "שאפילו נתן לו רשות להשתמש בו והוא משתמש בו חייב". מה משמעות סברה זו? כמו כן עלינו לשאול, מדוע הקצות סובר כך דוקא לגבי שואל ולא לגבי שוכר?

ב. דעת ה"נתיבות" שואל הוא שומר נתיבות המשפט (שם ס"ק י) חולק על הקצוה"ח, וז"ל: "ולפענ"ד נראה דאפ"י בשואל פטור, כיוון שהמשאיל נתן לו רשות להשתמש בו, אף שידע שהוא של זהב ונתרצה, מה שהשואל לא מקבל על עצמו רק חיוב תשלומין של כסף, ומה בכך שנודע לו שהוא של זהב, וכי בשביל זה נתבטל רשות תשמיש?".

כלומר, לא שייך לומר שידיעת השואל ושימושיו לאחר זאת תחשב כקבלת אחריות חדשה, שהרי אין למשאיל זכות לקחת את החפץ מהשואל לאחר ידיעתו, וממילא לא שייך להחשיב את שימושיו כקבלת אחריות מחודשת לפי הערך הגבוה, ויהיה השואל פטור.

לסברת הנתיות מסכים גם החזו"א (ב"ק סי' ו ס"ק ו).

ג. הסבר הקצוה"ח – השימוש יוצר חיוב ונראה, שסברת הקצוה"ח היא, שחיוב אונסין בשואל שונה הוא מחיוב שאר

מיצד חיוב משה רבנו בדין?

השאלה
השבונית

הרב בן ציון אלגזי שליט"א

במסכת סנהדרין (טו): מובא, כי "משה במקום שבעים ואחד קאי", כלומר, משה רבנו היה שקול כסנהדרין גדולה, ולכן הוא יכול לדון יחיד. קשה, הרי בדין יז. מובא שסנהדרין שראו כולם לחובה פוטרם אותו, ואם כן, איך משה רבנו היה יכול לחייב אדם, והלא הוא היה כל הסנהדרין, ואם כל הסנהדרין מחייבת יש לפטור אותו?

התשובה תפורסם בע"ה בגיליון הבא

התשובה לשבוע שעבר: שאלנו שנתיר לשוחט כאשר אין דם לכסות מדין אונס, כמו בגד של ארבע כנפות בשבת? ונראה, שבציצית הלבשה אינה גורמת לחיוב, אלא שהלבשה גורמת לבגד להיקרא "כסותך", וכיון שזה חשוב כסות, ממילא מתחייב בציצית. לכן בשבת גורם למצב של כסות באונס, וממילא יהיה פטור מציצית, אבל השחיטה היא גופה גורמת למצות כיסוי הדם, וממילא כששוחט יוצר בידיים מצב של אונס וזה אסור לעשות לכתחילה.

מזל טוב

לר' אמיתי משעלי להולדת הבן
לגלעד ארנון (ה') לארוסיו

מדנו בש בוע שעבר מה ביעור פירות שביעית – פירות שביעית אין אוכלים מהם אלא כל זמן שאותו המין מצוי בשדה שנאמר ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול (ויקרא כה/ז) ודרשו חז"ל – (תורת כוהנים) "כל זמן שחיה אוכלת ממין זה מן השדה, אתה אוכל ממה שבבית, כלה לחיה מן השדה חייב לבער אותו המין מן הבית".

איך מבערים?

למדנו במסכת שביעית (פרק ט משנה ח): "מי שהיו לו פירות שביעית והגיע שעת הביעור מחלק מזון שלש סעודות לכל אחד ואחד ועניים אוכלין אחר הביעור אבל לא עשירים דברי רבי יהודה רבי יוסי אומר אחד עניים ואחד עשירים אוכלין אחר הביעור".

ופירש ר' עובדיה מברסנורא: מחלקן מזון שלש סעודות לכל אחד ואחד – מאנשי ביתו, ואח"כ מחלק לשכניו ולקרוביו ומיודעיו, ומוציא ומניח על פתח ביתו ואומר אחינו בית ישראל מי שצריך ליטול יטול: ועניים אוכלים אחר הביעור אבל לא עשירים – דכתיב (שמות כג) ואכלו אביוני עמך ויתרם תאכל חית השדה, אביוני עמך ולא עמך: אחד עניים ואחד עשירים – קרי ביה ואכלו אביוני וגם עמך. והלכה כרבי יוסי".

הסוברים שביעור הוא הפקר

והירושלמי (שביעית פרק ט ה"ד) כתב: "רבי יצחק בר דריפה הוה ליה עובדא (שהיו פירות שביעית והגיע זמן ביעור). אתא שאל לרבי יאשיה אמר ליה חמי לך תלתא רחמיני (שתוכל לסמוך עליהם שלא יזכו בהם אם תפקירם בפניהם ומשום שצריך להפקיר בפני ג') ואבקרה קומיהון (הפקר בפניהם ותחזור ותזכה בעצמך בהן) קפודקאי דציפורין שאלון לר' אימי בגין דלית לאילין עמא

רחם ולא שאל שלם איך צורכה מיעבד (שאינו לנו אוהב ולא שואל בשלומינו שמחזיקים עלינו בגרים ביניהן איך צריכים אנחנו למיעבד שמתיראין אנו אם נפקיר יזכו הן מיד בהם). אי אמר לון כד תחמוון רגלא צלילא תהוון מפקין לה לשוקא ומבקרין ליה והזרין וזכייין בה". (כשתראו הרגל צלולה מן השוק שאין בני אדם מצויין תוציאו הפירות לשוק ותפקירו וזבה אתם יוצאים, שהרי מ"מ שההפקר בשוק הוא ותחזרו ותזכו בהם בעצמכם)

ובמסכת מסכת פסחים (דף נב): נאמר:

"תנו רבנן: פירות שיצאו מארץ ישראל לחוצה לארץ – מתבערין בכל מקום שהן. רבי שמעון בן אלעזר אומר: יחזרו למקומן ויתבערו, משום שנאמר בארצך", וכתבו תוס' (ד"ה "מתבערים בכל מקום"): "פ"ה שנותנין אותו למרמס חיה ובהמה ולא נראה דהא מותרין אחר ביעור לעניים לכ"ע... ובתוספתא קתני מי שיש לו פירות שביעית והגיע שעת הביעור מחלק מהן לשכניו ולקרוביו וליודעיו ומוציא ומניח על פתח ביתו ואומר אחינו בית ישראל מי שצריך ליטול יטול וחוזר ומכניס לתוך ביתו והולך ואוכל עד שיכלו ואומר ר"י הא דמשמע בכל מקום לאסור לאכול אחר הביעור היינו כשמשוהה בביתו בחזקת שלו אבל אם מפקירו ומוציאו מרשותו שיאכל כל מי שירצה הן אדם והן חיה מותר להכניסו ולאכלו אחר הביעור.

וכן כתב הרמב"ן (ויקרא פרק כה פס' ז):

"וענינו שיכלה הפירות מביתו אחר זמן להפקירן, והוא ביעור שביעית שהזכירו חכמים בכל מקום, והוא ביעור שביעית שהזכירו חכמים בכל מקום, שאין העניין שיהיו הפירות אחר זמן הביעור אסורים בהנאה ובאכילה והיה מחויב לאבדן. ומצאתי לשון רש"י שכתב במסכת פסחים, וזהו ביעורם שמפקירם גם לחיה ובהמה לקיים בהם ואכלו אביוני עמך ולבהמתך ולחיה אשר בארצך, ומכל אינם נאסרים באכילה כלל".

הסוברים שביעור הוא שריפה

פסק הרמב"ם (הלכות שמיטה ויובל פרק ז ה"ג):

"היו לו פירות מרובין מחלקן מזון שלש סעודות לכל אחד ואחד, ואסור לאכול אחר הביעור בין לעניים בין לעשירים, ואם לא מצא אוכלין בשעת הביעור שורף באש או משליך לים המלח ומאבדן לכל דבר שמאבד".

וביאר הכסף משנה:

"ורבינו היה גורס במשנה שכתבתי רבי יוסי אומר אחד עניים ואחד עשירים אין אוכלים אחר הביעור".

להלכה

פסק מהר"י קורקוס (פרק ז הלכה ג):

"כדאי הם הגאונים (תוס', רש"י וסמ"ג) שכתבתי לסמוך עליהם וכל שכן בשעת הדחק כי רב הוא וכל נתיבותיה שלום וגם כי שביעית בזמן הזה דרבנן ואזלינן לקולא".

ובמשפטי ארץ (פרק לא) פסק:

"כשמגיע זמן הביעור והוא הזמן שכלה מן השדה כל מין בזמנו יוציא לרשות הרבים את מה שיש לו בביתו מאותו המין ויניחנו על הארץ ויאמר בפני שלושה אנשים: "פירות אלה הפקר לכל". ובילקו"י (עמ' תעד') כתב שאין חיוב להוציאם לרשות הרבים ודי בכך שידוע שמפקירם בפני שלושה.

שלושת האנשים שמפקיר בפניהם יכולים להיות מכירים ואוהביו שידוע שלא יקחו לעצמם את מה שהפקיר, בהפקר זה קיים את מצות ביעור ויכול אחר"כ לקחת לעצמו את כל הפירות שהפקיר והכניסם לביתו כבתחילה".

הפתיחה לתפילות מנחה וערבית

ע"פ אוצר טעמי המנהגים לר' שמואל פינחס גלברד

בתפילות עבית של חול נוהגים לפתוח בפסוק "והוא רחום" מתהלים עה;לח. (טור ס' רלז)

1. בשחרית ובמנחה היו קרבנות תמידים שהיו מכפרים, מה שאין כן בערב שאין קרבן תמיד, לכן תיקנו לומר "והוא רחום יכפר עוון". (כלבו ס' כח)
2. שכל היום אדם חוטא, לכן בערב צריך לומר "והוא רחום". (שם)

לפי מנהג הספרדים פותחים את תפילת מנחה במזמור פד: "מנצח על הגיתית לבני קרח מזמור". (סדור תפילת ישרים, תפלת החדש)

משום שבמזמור זה מדובר על בני קרח שאבדו, למרות עשרם וגדלותם, ועל האדם ללמוד לקח, "כי טוב יום בחצריך מאלף בחרתי, הסתופף בבית אלוקי מדור באהלי רשע", ויאמר לעצמו: "אל תיגע להעשיר לקבץ ממון ותתבטל מתפילת המנחה, הלא תראה קרח כמה ממון קבץ ולבסוף לא הועיל לו ואבד העושר והוא בעניין רע". (חיי אברהם ס' קסה)

המנהג לפי נוסח ספרד, להקדים מזמור קלד: "שיר המעלות הנה ברכו את ה' " ועוד פסוקים מתהלים קודם תפילת ערבית ואז לומר חצי קדיש. (אוצר התפילות דף ער)

1. מצאנו בברייתא (ברכות ד:): "אדם בא מן השדה בערב, נכנס לביה"כ, אם רגיל לקרות קורא, ואם רגיל לשנות שונה, וקורא ק"ש ומתפלל", לפיכך תקנו לומר שיר המעלות לפני ברכו כדי להתפלל ערבית מותר קריאה בתהלים. (ש"ט גבורים על הרי"ף בשם ריא"ז ברכות ח:)
2. מובא בראשונים שאין להפסיק בין הקדיש לברכו (וכן הוא ע"פ הקבלה), מכאן שיש להקדים קדיש לברכו, ותקנו לומר מזמור קלד מפני שאין לומר קדיש אלא אם אמרו פסוקים לפניו, ובחרו במזמור זה, משום שנאמר בו: "העומדים לפני ה' בלילות". (אליה רבה בשם כנסת הגדולה א"ח ס' רלז ס"א)
3. משום שכתוב בו: "שאו ידיכם קודש וברכו את ה'", לכן אומרים אותו לפני ברכו. (כנה"ג הגה"ט ס' רלז)

"אל תִּקְבְּרֵנִי בְּמִצְרַיִם" (מז', כט')

סופה להיות עפרה כינים-רשי".

יהודי בא בימים נכנס לקוצקאי וסיפר לו שהוא מכין עצמו לעלות לארץ ישראל שכן הוא רוצה למנוע מעצמו צער נלגול מהילות.

אבוי, קרא הקוצקאי, עד כמה אדם אוהב את גופו, שדואג לו אפילו לימים שלאחר מותו.

"יִדְגְּלוּ לָרֶבֶת בְּהָרֵב הָאָרֶץ" (מח', טז')

לדגים יש מעלה שהם פרים ורבים, אך גם חסרון יש בהם שכל הגדול מחבירו בולע את חבירו.

ועל כן, ברכם שידגו לרוב – שרק מעלה זו של רוב תהיה בהם ולא החיסרון.

"עַד כִּי יָבֹא שִׁילָה" (מט', יז')

אמר ההתם סופר, שבכניו זה של המשיה נרמז שהמשיה יבוא כבדרך כל בשר ודם, מן השלה של האישה, ודי להכימא ברמיזא.

מזה הפטרה: "אֲנֹכִי הֵלֵךְ בְּדַרְךָ כָּל הָאָרֶץ וְזוֹזַקְתִּי וְהָיִיתִי לְאִישׁ" (מלכים א' ב', ב')

האדם נקרא מהלך, כיוון שבאפשרותו להתקדם על ידי קיום מצוות ומעשים טובים, לא כן כשמת ונעשה חפשי מן המצוות שאין לו אפשרות להתקדם. אמנם אם בניו ממשיכים בדרכו, הרי זה מכוחו, והוא ממשיך להתקדם. וזה אמר דוד לשלמה, "אם תחזק במעשיך, הרי אני ממשיך ללכת בדרך כל הארץ".

צדיקים במיתתם
קרויים זינים

רבי יעקב קרנין זצ"ל

המגיד מדובנה נלב"ע ביז' בטבת התקס"ה

הרב קלמן בר שליט"א

מצאה חן יותר רבי ברוך דיין, אמר להם המגיד: הרי זו משנה מפורשת: "על שמועות טובות אומר ברוך הטוב ומטיב (טוב, טוב), ועל שמועות רעות אומר ברוך דיין האמת (אמת, אמת)".

עד כמה היתה מידת ענוותנותו של המגיד מדובנה מגעת, ענוותנות זו ומדות נעלות אחרות שהיו בו, הם שפתחו לפניו גם את דלות חדרי הגר"א.

מסופר על המגיד מדובנה שבא לשעשע את רבו הגר"א בעת מחלתו ולפי בקשת הגר"א נשא בפניו דברי תוכחה. פנה המגיד לגר"א ושאלו וכי מה חכמה זו להיות גאון וצדיק תוך ישיבה בחדר סגור הרחק משאון החיים ונסיגותיהם, אדרבא, החכמה היא לצאת אל השוק לעסוק בהוויות העולם ולהישאר גאון בתורה וחסיד במעשים. ביטל הגר"א את תוכחת המגיד באומרו איני מעוניין להיות להטוטן המפגין מעשי חכמה.

רבי יעקב הצטיין במשליו במחוכמים הקולעים לגופו של כל רעיון, משליו לקוחים מעולם המציאות שבחיי היומיום. הם היטיבו להמחיש ולקרב אל השכל כל רעיון נשגב שביקש להנחיל לשומעיו. הצטיינתו כממשיל משלים דומה שהעפילה מעט על גלותו האמיתית והמושלמת, ברם כל הקרוב אצל תורתו ובקי בספריו מכיר אל נכון, כי מדובר כאן בגאון בחסד עליון, ובקי נפלא בעל שליטה הנגלה ונסתר, אשר משנת חיים מסודרת לו בהשקפה נכונה על פי דברי חז"ל.

באחת השיחות שאל הגר"א את המגיד, כיצד הוא משכיל למצוא כ"כ מהר משל מתאים לנמשל, על פיו הוא מבאר בטוב טעם את המקראות. בו ברגע ענהו המגיד במשל.

מעשה בשר משרי המלכות שביקש ללמוד את מלאכת היריה בקשת. למד כמה שנים, ואחר רוב עמל, הצליח לירות יריותיו כמעט אל מרכז המטרה. בדרך חזרה הביתה, עבר דרך כפר קטן וראה שם מגרש לאמני היריה, והנה כל החיצים נעוצים במרכזי כל המטרות. ויהי הדבר לפלא בעיניו, חיפש השר אחר היורה מעולה, שללא כל לימוד היטיב לקלוע כ"כ למטרה.

הסביר לו הכפרי: השיטה שלי היא קודם לירות את החץ ע"ג הלוח, ובמקום נפילת החץ אני מסמן את המטרה, אף אני מסביר המגיד, קודם מבאר את הפסוק לאמיתו, ורק אח"כ אני מסמן סביבו, במחוגת המשל.

את כתבי היד וחידושי רשם לעצמו בקיצור כפי שעלו ברעיוניו בלא להרחיבם, וספריו הותקנו לדפוס ע"י בנו רבי יצחק קרנין ורבי אברהם בעריש פלחאם. ספריו הם: "אהל יעקב" על התורה, ו"קול יעקב" על חמש מגילות, "כוכב מיעקב" על הפטרות, "אמת ליעקב" על הגדה של פסח, ו"ספר המידות" שהוא באורים והערות בתכונת המידות.

בסוף ימיו ישב המגיד בעיר זמושץ שבפולין, ושם נפטר ביז' בטבת ה'תקס"ה, וזוהי לשון מצבת קבורתו: "יבא יעקב שחום לפ"ק, הדרשן הגדול והמפורסם, אשר שמעו הלך בכל מדינות, לפניו לא היה ואחריו לא יקום כמוהו, יש איש אשר רוח אלקים דובר בו, מורנו ורבו רבי יעקב מגיד מישרים בן מורנו ורבו רבי זאב ז"ל."

ב כל כתבי הגר"א מוילנה, שהשאיר אחריו ושנכתבו בכתב ידו, אין אנו מוצאים אף מכתב יידותי אחר. הגר"א – תורת ה' הפצו, ולא היתה דעתו פנויה לכתוב מכתבי יידות, אך רק למגיד מדובנה היה שולח מכתבי יידות וגעועים.

"אחרי דרישת שלום כמשפט לאהובי אבקשה את שאהבה נפשי שיבוא אצלי, ונפלאות היא בעיני, אשר לא בא אלי עד הנה זה שלש עשרה שנה, עתה באתי לעוררו, כנפש אוהבו, ונאמנו הדורש שלומו וטובתו, אליהו בן שלמה זלמן".

המגיד מדובנה אשר כונה "ראש הדרשנים ואבי מושלי המשלים בישראל" נולד בז'יטל שלידי וילנה בשנת ה'תק"א (1741) לאביו רבי זאב קראנץ רבה של ז'יטל. מיום עמדו על דעתו התנהג בקדושה ובטהרה והיה עורך בכל לילה תיקון חצות.

ספרו זקני חכמי וילנה, שכשהיה עדיין רבי יעקב צעיר לימים, כבן שמונה עשרה שנה בפעם הראשונה שכנס לווילנה, נכנס לפני ולפנים לתוך חדרו של הגר"א, והציע בפניו כמה באורים ופרושים בתנ"ך ובמדרש ומצאו חן בעיני הגר"א. בתוך השיחה אמר ר' יעקב, כי הוא אינו רוצה לקבל עליו עול של רבנות, וכי חושב הו להיות מגיד בישראל. אמר לו הגר"א אך זאת בתנאי אחד לבל יכריז בדרשות ובפומבי על פשעי ישראל ועל חטאתם.

"זכור תזכור כי על דבר זה נתייסר ישעיהו שאמר: "כי איש טמא שפתים אנכי ובתוך עם טמא שפתים אנכי יושב", אמר לו הקב"ה בנפשך אתה רשאי לומר אבל על העם אינך רשאי לקטרנ".

כבן י"ח שנים נשא אשה מהעיר מריץ שבליטא, ועבר לגור בבית חותנו, ואמנם רבי יעקב היו בו כל אותן נטיות הנפש וסגנון המחשבה, והטעם המיוחד המעורר החדוד והשגינות הפקחות והבדיחה שהכשרהו להיות המגיד בה"א הידיעה שהעם זקוק לו. הוא לא חשב לעשות תורתו ודרשנותו קרדום לחפור בו, ואכן היה מגיד בעיר מריץ בהלכה ובאגדה. חותנו לקח אותו להיות שותף במסחרו ובעסקי הממונות שלו, לפרקים היה נוסע בעצמו אל כל אותם הסוחרים שהיו קשורים איתו ועם חותנו, ובכל מקום שבא, הכירו בו כי הוא פקח וממולח וידוע להשיב אל אתר תשובה כהלכה, אך לא ארכו הימים ועל חותנו הסוחר, נהפך הגלגל, וגם כסף הנדוניה שלו ירד לטמיון ואז מוכרח היה רבי יעקב להיות המגיד הסובב בעיירות ומקבל שכר על דרשותיו.

פעם אחת נקלעו למינסק בעל "אפיקי התורה" והמגיד מדובנה, שבאו לדרוש בבית הכנסת הגדול, מפני גודל ענוותנותם התחילו מתוכחים מי ידרוש קודם, התערב בדבר רבי ברוך דיין ממינסק, שמי שבא ראשון למינסק יהיה הדרשן הראשון, ומכיון שרבי יהודה לייב עדיל בעל "אפיקי התורה" בא קודם, הוא דרש ראשון. כשגמר דרשתו שמעו השומעים את קולו של רבי ברוך דיין שקרא מתוך התפעלות טוב! טוב!. לאחר שגמר את דרשתו פנה קהל השומעים קהל השומעים במשלים מחוכמים. לאחר שגמר את דרשתו פנה קהל השומעים לרבי ברוך דיין לשמוע את חוות דעתו על דרשת המגיד והוא אמר בקצרה: אמת! אמת! שמע המגיד את השומעים מתלחשים זה עם זה דרשתו של מי